

## สรุปเวทีสังเคราะห์โครงการชุดสื่อนามิในพื้นที่จังหวัดตรัง

วันที่ 8-9 กุมภาพันธ์ 2557

โครงการการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนและการสร้างจิตสำนึกทรัพยากรตำบลคลองชีล้อมแก่คน  
รุ่นใหม่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

รายละเอียด:



คุณอดิศักดิ์ สองเมือง (นายกอบต.คลองชีล้อม) : กล่าวต้อนรับ

ขอต้อนรับท่านผู้ทรงคุณวุฒิจากมูลนิธิสยามกัมมาจลและมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่นและทีมพี่เลี้ยงจาก  
จังหวัดสตูลและระนอง ก่อนอื่นขอแนะนำบริบทพื้นที่ตำบลคลองชีล้อมก่อน คลองชีล้อมในอดีตเรียกว่าคลองบาง  
ค่างคาว แต่ที่เรียกว่าคลองชีล้อมเพราะมีพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งเรียกว่าผักชีล้อม ตำบลคลองชีล้อมมีทั้งหมด 5  
หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือน 1,550 ครัวเรือน ตำบลคลองชีล้อมมีแม่น้ำปะเหลียนและคลองชีล้อมที่ไหลผ่านหมู่บ้าน  
อาชีพส่วนใหญ่คือการทำสวนยาง และประกอบอาชีพประมงชายฝั่งอยู่บ้าง ซึ่งที่ผ่านมาชาวบ้านในชุมชนได้มีการคุย  
กันเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นการดูแลและฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง และเป็นการปลูกฝัง  
จิตสำนึกให้แก่เยาวชน



**คุณสุพรชัย หมุนเวียน (ทีมชุมชน) : นำเสนอความก้าวหน้าโครงการ**

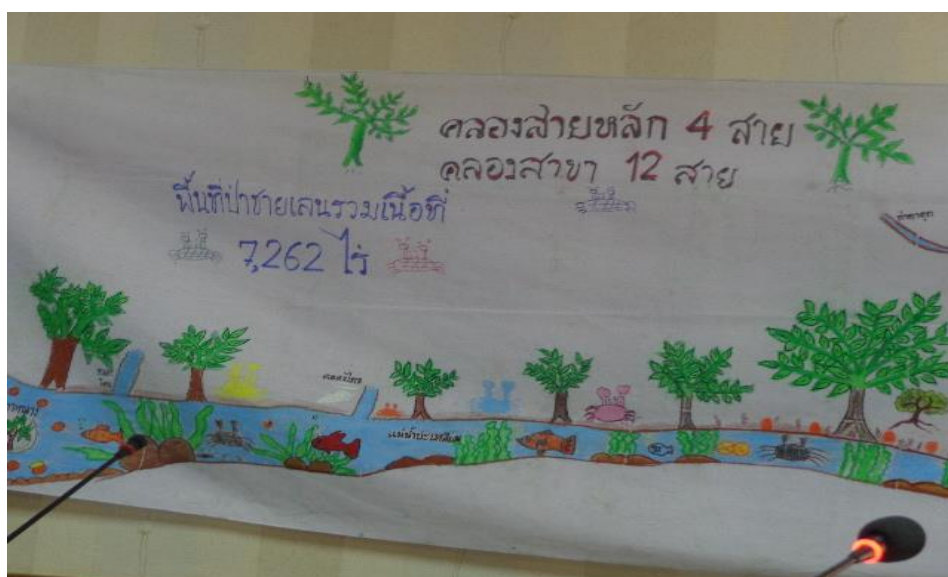
ขอนำเสนอถึงที่มาที่ไปของโครงการนี้ ตำบลคลองขี้ล้อมอยู่ในเขตอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ทุกหมู่บ้านของตำบลคลองขี้ล้อมติดกับป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ซึ่งชุมชนถือว่าเป็นป่าชายเลนแปลงเดียวที่เหลืออยู่ มีพื้นที่ป่าชายเลนตามมติ ครม. จำนวน 7,262 ไร่ มีสภาพที่เป็นพื้นที่ป่าชายเลน 5562 ไร่ ปัจจุบันชุมชนคลองขี้ล้อมประสบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนอยู่ 3 ด้าน คือ การใช้ทรัพยากรไม่ถูกต้อง การปล่อยสารเคมี และสารพิษลงในแหล่งน้ำจากบ่อทิ้งและการเกษตร และการขาดสำนักรักทรัพยากรของคนรุ่นใหม่ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์สาเหตุก็พบว่าเกิดขึ้นจากการขาดความรู้ จากการบริหารจัดการที่ดี และขาดจิตสำนึก ซึ่งที่ชุมชน

ชนเห็นว่าถ้าเป็นเช่นนี้ต่อไปผืนป่าชายเลนที่เป็นทรัพยากรเพียงหนึ่งเดียวที่สมบูรณ์ของตำบลจะได้รับผลกระทบแน่นอน จึงตั้งใจที่จะดำเนินการด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การใช้ประโยชน์และการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับคนรุ่นใหม่ โครงการนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนคลองชีล้อมด้วยการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ และสร้างจิตสำนึกทรัพยากรแก่คนรุ่นใหม่ให้มีความยั่งยืน โดยจะร่วมมือกับโรงเรียน ชุมชน และเยาวชนในการศึกษาถึงประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากป่าชายเลนตั้งแต่อดีต ศึกษาถึงวิถีชีวิตและทรัพยากรในป่าชายเลน ตลอดจนถึงการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน

### คุณสมบัติ สองเมือง (หัวหน้าโครงการ) : นำเสนอความก้าวหน้าโครงการ

กระบวนการทำงานโครงการนี้ เริ่มจาก

- การประชุมทีมทำงานเพื่อทำความเข้าใจโครงการ
- ชวนผู้ที่สนใจลงไปปลูกต้นไม้ในป่าชายเลน จำนวนประมาณ 80 คน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเยาวชน คนในชุมชนและนักศึกษา ทำให้เด็กๆ ได้รู้จักต้นไม้ในป่าชายเลน และเข้าใจวิถีชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนมากขึ้น
- จัดค่ายเยาวชน ชวนเด็กๆ เรียนรู้เรื่องการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับป่าชายเลน เป็นเวลา 2 คืนหนึ่งวัน โดยในวันที่สองได้ชวนเด็กไปสัมภาษณ์ผู้ที่ประกอบอาชีพในป่าชายเลน ทำให้เด็กๆ ได้เรียนรู้เรื่องราวของชุมชนที่เกี่ยวกับป่าชายเลน ฝึกการตั้งคำถามและการจดบันทึก
- มีการหาข้อมูลป่าชายเลนเพิ่มเติมโดยการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมอีก 2 ครั้ง และหาข้อมูลจากป่าชายเลนที่ 30 อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง



สภาพพื้นที่ป่าชายเลนทั่วไปของตำบลคลองขี้ล้อม มีพื้นที่ 7,262 ไร่ มีคลองสายหลักสี่สาย ได้แก่แม่น้ำปะเหลียนที่ทำหน้าที่แบ่งเขตอำเภอกันตัง กับอำเภอปะเหลียน อีกฝั่งคืออำเภอย่านตาขาว อีกคลองหนึ่งคือคลองบางค้ำควา หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าคลองท่าไคร้ อีกคลองคือคลองปายาง ซึ่งในอดีตมีคนเล่าว่าครอบครัวที่เข้ามาอยู่ในตำบลคลองขี้ล้อมหลังแรกตั้งของครอบครัวอยู่ที่คลองนี้ ทำอาชีพวางไข่ เดิมมีประมาณ 30 ครอบครัว แล้วก็ขยายเพิ่มขึ้นจนถึงปัจจุบัน พื้นที่บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์มากมีสาย (สาหร่าย) บริเวณปากอ่าว และอีกคลองคือคลองหนองเสม็ด เป็นคลองที่แบ่งเขตระหว่างหมู่ 10 อำเภอย่านตาขาวกับหมู่ 3 ตำบลคลองขี้ล้อม ซึ่งเป็นคลองที่สำคัญในการทำงานบุญประเพณีต่างๆ เช่น งานลอยกระทง งานแข่งเรือ และจากการสำรวจข้อมูล พบว่าในตำบลมีท่าเรือขนาดเล็ก เรือมีความยาวไม่เกิน 5 เมตร เป็นเรือขนาดเล็กที่ใช้หาปูหาปลาไม่ได้ใช้ในการออกทะเลใหญ่ มีท่าเรืออยู่ 21 ท่าเรือ แต่ละท่าเรือมีเรือไม่มาก เนื่องจากปัจจุบันมีคนประกอบอาชีพประมงแค่เพียงไม่กี่เปอร์เซ็นต์เท่านั้น เพราะจำนวนสัตว์น้ำที่ลดน้อยลง ผลจากการใช้เครื่องมือที่ผิดวิธี

ในการทำกิจกรรมของโครงการ เวลาพาเด็กๆไปเข้าค่ายก็ไปเข้าค่ายที่โรงเรียน ส่วนการไปเก็บข้อมูลก็จะไปที่คลองหนองเสม็ด และพื้นที่ที่มีปลาจำนวนมากจะอยู่บริเวณปากอ่าว ซึ่งมีปลากินอยู่หลายชนิด และพาเด็กๆไปสำรวจคลอง เด็กๆจะมองเห็นสภาพป่าชายเลน มีเด็กๆประมาณ 6-7 คนที่ไปร่วมทำกิจกรรมกับเรา



**คุณชิววัน ชันธรรม(มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น) :** การสอนเด็กๆเก็บข้อมูล ทีมชุมชนสอนอย่างไร?

**คุณสุพรชัย หมุนเวียน(ทีมชุมชน):** ก่อนลงไปเก็บข้อมูล เราก็จะอธิบายให้เด็กๆ ฟังก่อน ว่าจะลงไปเก็บข้อมูลอะไรบ้าง เช่น การไปเรียนรู้สภาพป่าชายเลน ซึ่งมีหลายรูปแบบ คือ ป่าบก ป่าเบญจพรรณ ป่าโกงกาง และป่าใช้สอย เวลาทำกิจกรรมเราจะพาเด็กลงเรือ แล้วให้เด็กๆ วาดรูป วาดแผนที่คลอง และในการสำรวจป่าก็จะแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม ออกไปสำรวจป่า แล้วนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนกันในแต่ละกลุ่ม ว่าใครได้ซื้อพันธุ์ไม้ต้นไม้หรือสมุนไพรในป่าชายเลนอะไรมาบ้าง จากนั้นช่วงเย็นก็จะมาเรียนรู้ประวัติศาสตร์คลองจากกลุ่มอนุรักษ์ในชุมชน

**คุณทวีรัตน์ หิมรัตน์ (ทีมชุมชน) :** นำเสนอ

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มีดังนี้

- ข้อมูลสภาพป่าชายเลนของพื้นที่คลองชีล้อม



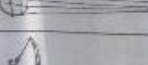
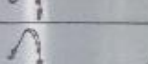
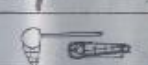
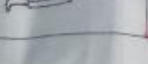
สภาพป่าชายเลน มีความหลากหลาย ได้แก่ ป่าบก ป่าใช้สอย ป่าเบญจพรรณ และป่าโกงกาง

- ข้อมูลปฏิทินฤดูกาลในรอบปีของชุมชน



อาชีพหลักของคนในตำบลคือการตกปูดำ โดยจะเริ่มจับปูตั้งแต่ 9 ค่ำ จนถึง 5 ค่ำ

**ปฏิทินฤดูกาลในรอบปีการประกวดอาเซียนประมงชายฝั่ง**

| อุปกรณ์                                                                            | อาเซียน        | มค. | ก.พ. | มี.ค. | เม.ย. | พ.ค. | มิ.ย. | ก.ค. | ส.ค. | ก.ย. | ต.ค. | พ.ย. | ธ.ค. |
|------------------------------------------------------------------------------------|----------------|-----|------|-------|-------|------|-------|------|------|------|------|------|------|
|   | ปลาทั่วไป      | *   | *    | *     | *     | *    | *     | *    | *    | *    | *    | *    | *    |
|   | ปลาหมึก        | *   | *    | *     | *     | *    | *     | *    | *    | *    | *    | *    | *    |
|   | ปลาน้ำจืด      |     |      |       |       |      | *     | *    | *    | *    | *    | *    | *    |
|   | ปลาทะเลน้ำลึก  |     |      |       |       |      | *     | *    | *    | *    | *    | *    | *    |
|   | ปลาทะเลน้ำตื้น | *   | *    | *     | *     | *    |       |      |      |      |      | *    | *    |
|   | กุ้งก้ามกราม   |     |      |       |       |      | *     | *    | *    | *    | *    | *    | *    |
|   | กุ้งดาบ        | *   | *    | *     | *     |      |       |      |      |      |      | *    | *    |
|   | กุ้งกุลาดำ     | *   | *    | *     | *     | *    |       |      |      |      |      | *    | *    |
|   | กุ้งเคย        | *   | *    | *     | *     | *    | *     | *    | *    | *    | *    | *    | *    |
|  | หอย            | *   | *    | *     | *     | *    | *     | *    | *    | *    | *    | *    | *    |

- ข้อมูลจำนวนเรือในชุมชนคลองชีล้อม

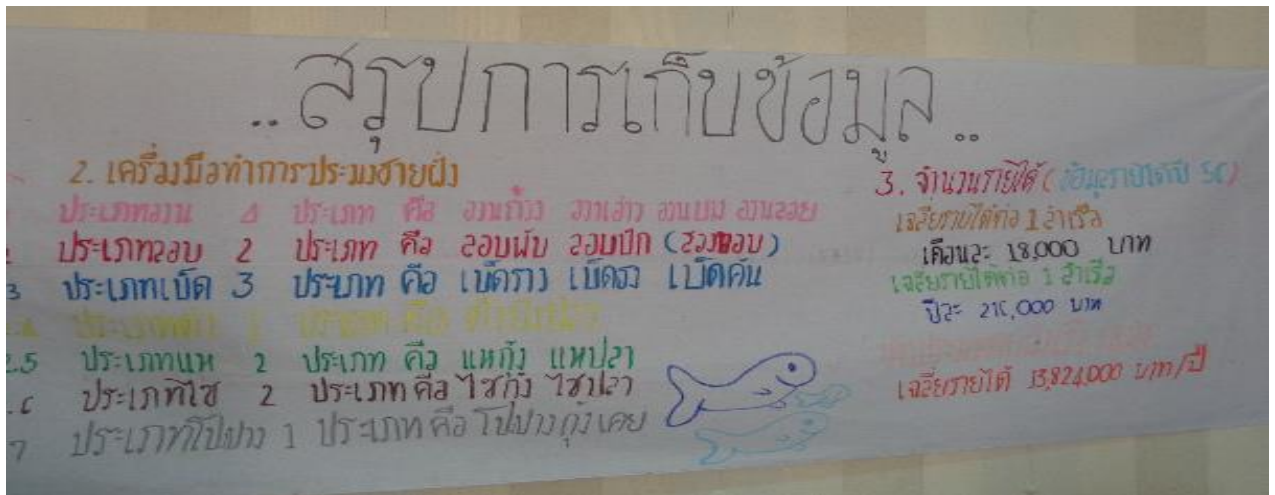
**สรุปการเก็บ**

|                                      |       |                                       |                                           |
|--------------------------------------|-------|---------------------------------------|-------------------------------------------|
| <b>1. จำนวนเรือในชุมชนคลองชีล้อม</b> |       | <b>2. เครื่องมือทำการประมงชายฝั่ง</b> |                                           |
| 2.1                                  | 15 ลำ | 2.1                                   | ประเภทอวน 4 ประเภท คือ อวนถ่วง อวนลาก อวน |
| 2.2                                  | 8 ลำ  | 2.2                                   | ประเภทลอบ 2 ประเภท คือ ลอบพับ ลอบปัก (2   |
| 2.3                                  | 24 ลำ | 2.3                                   | ประเภทเบ็ด 3 ประเภท คือ เบ็ดราว เบ็ดขย    |
| 2.4                                  | 4 ลำ  | 2.4                                   | ประเภทแห 1 ประเภท คือ แหลาก               |
| 2.5                                  | 5 ลำ  | 2.5                                   | ประเภทแห 2 ประเภท คือ แหถ่วง แหปลา        |
| รวม 44 ลำ                            |       | 2.6                                   | ประเภทไซ 2 ประเภท คือ ไซถ่วง ไซปลา        |
| ทำกิจกรรม 21 ชัก                     |       | 2.7                                   | ประเภทโปง 1 ประเภท คือ โปงลากกุ้งเคย      |

## ตำบลคลองชีล้อมมีทั้งหมด 5 หมู่บ้าน

- หมู่ที่ 1 มีเรือ 15 ลำ
- หมู่ที่ 2 มีเรือ 16 ลำ
- หมู่ที่ 3 มีเรือ 24 ลำ
- หมู่ที่ 4 มีเรือ 4 ลำ
- หมู่ที่ 5 มีเรือ 5 ลำ

รวมมีเรือทั้งหมด 64 ลำ และมีท่าเรือทั้งหมด 21 ท่า



### ● เครื่องมือทำประมง แบ่งเป็น 7 ประเภท ได้แก่

- ประเภทอวน 4 ประเภท คือ อวนกว้าง อวนยาว อวนแบบ อวนบาง
- ประเภทลอบ 2 ประเภท คือ ลอบพับ ลอบปัก
- ประเภทเบ็ด 3 ประเภท คือ เบ็ดราว เบ็ดตรง เบ็ดคัน
- ประเภทดำ 1 ประเภท คือ ดำยิงปลา
- ประเภทแห 2 ประเภท คือ แหกึ่ง แหปลา
- ประเภทไซ 2 ประเภท คือ ไซกึ่ง ไซปลา
- ประเภทโพงพาง 1 ประเภท คือ โพงพางกึ่ง เคย

- ข้อมูลรายได้ (ปี 2556)

- เฉลี่ยรายได้ต่อหนึ่งลำเรือ เดือนละ 18,000 บาท
- เฉลี่ยรายได้ต่อ 1 ลำเรือ
- ปีละ 216,000 บาท
- เฉลี่ยรายได้ 13,824,000 บาท/ปี



คุณรัตนา กิติกร(มูลนิธิสยามกัมมาจล) : ผลดีและแนวทางการทำงานของโครงการนี้คืออะไร



คุณศรี แก้วลาย (ทีมชุมชน) :

สิ่งที่เราจะทำต่อจากการอนุรักษ์ป่าชายเลน ก็คือการทำหนดป่าใช้สอย เนื่องจากชาวบ้านยังคงใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนอยู่ ดังนั้นการกำหนดพื้นที่ป่าใช้สอยก็ช่วยให้ชาวบ้านสามารถจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างมีกฎระเบียบ เวลาจะมีการใช้ไม้ในป่าก็ต้องมีการขออนุญาต นอกจากนี้จะมีการอนุรักษ์ป่าสมุนไพร เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมุนไพรที่ใช้ในชีวิตประจำวัน แนวทางต่อไปจะมีการจัดทำเป็น

สวนสมุนไพรของชุมชนขึ้นมาสักแปลงหนึ่ง หรือที่เรียกว่าศูนย์สมุนไพร เพื่อให้คนในชุมชนและคนภายนอกได้รู้ว่าชุมชนเรามีสมุนไพรอะไรบ้าง และอาจมีการจัดทำเป็นศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับป้าชายเลนของตำบลคลองชีล้อม ซึ่งเป็นการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของกลุ่มอนุรักษ์และกลุ่มเยาวชนในตำบลคลองชีล้อม นอกจากนี้จะมีการร่วมกันกำหนดกฎระเบียบของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป้าชายเลน เช่น การกำหนดบทลงโทษของผู้ที่เข้ามาขุดเพรียงในชุมชน ที่ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่มาจากต่างถิ่น โดยคนในชุมชนอาจจะมาร่วมกันกำหนดกฎระเบียบ และให้อบต.เป็นผู้ดูแล ออกเป็นข้อบัญญัติของตำบล

#### **คุณสุพรชัย หมุนเวียน (ทีมชุมชน) :**

นอกจากนี้อาจจะมีการกำหนดหลักสูตรเกี่ยวกับการเรียนการสอนเรื่องป้าชายเลนเข้าไปในโรงเรียนในตำบล ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสหนึ่งโรงเรียน และ โรงเรียนระดับประถมอีกหนึ่งโรงเรียน เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ และเมื่อเค้าเติบโตขึ้นจะได้เป็นคนสืบทอดและทำหน้าที่อนุรักษ์ป้าชายเลนต่อไป

#### **ทีมชุมชนสะท้อนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการ**

#### **คุณสุพรชัย หมุนเวียน(ทีมชุมชน) :**

การทำโครงการทำให้ได้เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกับกลุ่มเยาวชน ต้องรู้จักปรับตัวและเข้าใจเยาวชน เรียนรู้การปรับอารมณ์และความคิดของกลุ่มเยาวชน ต้องอาศัยความอดทน ค่อยเป็นค่อยไป และรับฟังความคิดของเยาวชน (ถ้าสามารถเข้าใจเยาวชนได้ เค้าจะทุ่มเทการทำงานให้กับโครงการอย่างเต็มที่)

นอกจากนี้คนในชุมชนโดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ยังรู้สึกภูมิใจที่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตและการใช้ประโยชน์จากป้าชายเลนเมื่อมีเยาวชนมาถาม ซึ่งเป็นการช่วยลดช่องว่างระหว่างวัยระหว่างคนเฒ่าคนแก่กับเด็กและเยาวชนในตำบล

เรียนรู้การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูล ของคนสามกลุ่มในตำบล คือ เยาวชน คนวัยกลางคน และผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน

#### **คุณสมจิต สองเมือง(ทีมชุมชน) :**

เป้าหมายของโครงการนี้ที่สำคัญคือการทำให้เยาวชนได้เกิดจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของทรัพยากรป้าชายเลน และเข้าใจวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับป้าชายเลน ซึ่งเยาวชนเป็นผู้ที่จะทำหน้าที่ในการสืบทอดและอนุรักษ์ป้าชายเลนให้ยั่งยืนต่อไป แม้ว่าในช่วงหนึ่งของชีวิตเยาวชนจะต้องออกไปทำงานหรือไปเรียนที่อื่นนอกชุมชน แต่วันหนึ่ง

เค้าก็ต้องกลับมาอยู่ในชุมชน กลับมาทำมาหากินที่เกี่ยวกับป่าชายเลน ดังนั้นการปลูกฝังให้เยาวชนรู้ถึงคุณค่าของป่าชายเลนจึงมีความสำคัญมาก

การเปิดโอกาสให้เยาวชนมีส่วนในการเก็บข้อมูลป่าชายเลน ทำให้เยาวชนได้เรียนรู้เรื่องป่าชายเลน และเกิดจิตสำนึกรักป่าชายเลนมากขึ้น การสร้างเด็กเพื่อสืบต่อการอนุรักษ์ป่าชายเลน น่าจะสร้างเด็กนอกระบบที่อยู่ในชุมชน เพราะการสร้างเด็กในระบบมักจะติดเรื่องการออกไปเรียนหนังสือตอนนอกชุมชน

**คุณทวีรัตน์ หิมรัตน์ (ตัวแทนเยาวชน) :**

ผมเป็นคนในชุมชน บ้านอยู่ติดกับป่าชายเลน เข้ามาร่วมโครงการได้ก็เพราะผู้ใหญ่สมจิตมาชวนให้มาช่วยกันอนุรักษ์ป่าชายเลน และช่วยกันสนับสนุนให้เยาวชนเข้ามามีส่วนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้อยู่คู่ลูกหลาน ซึ่งปัญหาที่พบอยู่คือเรื่องการขูดเฟื้อง ที่ทำให้ต้นไม้ริมชายฝั่งล้มตาย ในฐานะที่เป็นเยาวชนเราควรเข้ามาสืบบทบาทในการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ในป่าชายเลน โดยผมก็ได้ไปชักชวนเยาวชนคนอื่นๆอีกประมาณสัก 10คนมาร่วมด้วย ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กๆมัธยมต้นและมัธยมปลาย กิจกรรมที่ทำร่วมกันส่วนใหญ่ก็คือการลงเรือสำรวจคลอง และป่าชายเลน

**คุณชีวัน ชันธรรม (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น) :** มีการออกแบบกระบวนการทำงานกับกลุ่มเยาวชนอย่างไร จึงสามารถชี้แจงเยาวชนได้

**คุณสุพรชัย หมุนเวียน(ทีมชุมชน) :**

เทคนิคในการทำงานกับกลุ่มเยาวชนส่วนใหญ่จะได้จากประสบการณ์ในการเข้าร่วมอบรมกับหน่วยงานต่างๆ อาศัยการสังสรรค์ประสบการณ์ไปเรื่อยๆ จนซึมซับโดยไม่รู้ตัว และเวลาทำงานกับเด็กเราก็จะเทียบเคียงว่าเมื่อตอนที่เราอยู่ในช่วงที่เป็นเยาวชน เรามีความต้องการอะไร เด็กๆต้องการให้มีคนรับฟัง และไม่บ่นไม่ว่า เพราะยิ่งว่าเหมือนยิ่งยุ แต่ต้องเปิดโอกาสให้เค้าได้คิดและลงมือทำ ถ้าได้ใจเด็กๆแล้ว เค้าจะทำทุกอย่างอย่างเต็มที่



**คุณหลี่ ไชยฤทธิ์(ทีมชุมชน) :**

สิ่งที่ได้จากการทำโครงการนี้ คือการที่ทีมชุมชนได้ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชน ให้การสนับสนุนและสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชน เพื่อให้เยาวชนเข้ามาเป็นผู้สืบทอดและอนุรักษ์ป่าชายเลน